

postavljen v to službo. — Potem se je odločilo, da za svoj trud nekaj plače dobode čitalnični strežaj, ki zdaj tudi Matici opravlja, česar je treba. Naposled je bilo ukrenjeno, da se ta seja razglasi po „Novicah.“

Slovstvene stvari.

Jezikoslovne drobtine.

O pomenu besed ves, vicus, viče, vičar, waszpats, gospod, hospes itd.

Spisal Davorin Terstenjak.

Visokoučeni Bopp ¹⁾ besedo: ves (ВЕСЬ), ktera v cerkveno-slovenščini pomenja: χωρίον, Platz, Stelle, Gegend, Landgut, praedium, primerja s sanskritskim: veças, domus, hram, z grškim: οἶκος, latinskim: vicus, in z litevskim: ves (wesz) v besedi: wêszpats; ali C. W. Smith, ²⁾ ako se ne motim rodod Danec, in v slovanščini bolje izurjen kakor marsikteri slovansk učenjak, — te primere ne potrjuje, ker besedam: vêçâs, οἶκος, vicus najde v litevščini primerno besedo: ukis, hram, ukininkas, Bauernhofbesitzer. Ukis je iz vikis tako postalo, kakor ul Bienenstock iz val, tegere, usna, corium, iz vas, tegere, kakor sansk. uru, magnus iz varu, latinsk: ustus iz vastus iz vâs, ardere, zato: Vesuvius, ardens, der „brennende.“

C. W. Smith misli, da je nekdaž v litevščini moglo deblo wesztis znano biti v pomenu: gost, obiskovavec, ker litevščina ima wêsznê „eine Frau, die zum Besuche kommt“, wêszêti „in Frauengesellschaft gehen“ itd. Sèm spada tudi staroprusko: reidewesines, ξενιτεχαιτων, gastfrei, radovesen.

Tudi jaz sem Smithovih misel, da korenika ves pomenja: pohajati, obiskovati, dohajati, ker tudi na Štajarskem se rabi „v ves iti“ v zmislu: „zum Besuche gehen“ (v čisto tem pomenu tudi na Dolenjskem — Vred.), „v ves priti“ „zu Gaste kommen“, in to koreniko nam je še ohranila sanskritščina: viš, intrare, in pomen za domovje, prebivališče se je tako izobrazil, kakor iz nrjeti, intrare: nirišče, — domus.

Vicus, villa, po Benaryu diminutiv za vicla, vicula po izpahnjem guturalcu, primeri: slov. seno za sekno, latinsko: lumen za lucmen, korenika luc itd.; — dalje οἶκος, litevsk. ukis, se toraj ne ujemajo z besedami: ves, wêsznê, weisines, waszpats, in imajo drugo koreniko, in jaz mislim ono, ktero sanskritska beseda: viç, tribus, plebs, Stamm, Volk, viçâm patis, Herr des Volkes. Da so besedo vik = ukis — viç tudi nekdaž Slovenci poznali, potrjuje beseda: vičar, to je mož, človek, kateri zunaj vesi — na občini ima malo posestvo, ktero mu je soseska poklonila in on zato mora srenjsko živino pasti, polja čuvati itd. Na Štajarskem imamo več rodbin z imenom Vičar, dalje ves Vičanci; primeri Viče, ves pred ptujskim mestom, Vič, ves pred Ljubljano.

Vicus, ukis, viče je toraj kraj, kjer seljaci, prostaci stanujejo, villici, Hofbauern, pagani — ne pa cives oppidani, mestjani, tržani.

Gori sem rekel, da je vičar posestnik hiše in zemljišča na srenjski lastnini; al na Štajarskem še poznamo drugo vrsto posestnikov, kateri se velijo želarji, ti so večidel ob koncu vesi, zato se tudi velijo končniki, Viertelbauern, zato konec, Marktviertel, Stadtviertel. Želar izpeljujem iz žal, žel, ἀλή, Rand, posebno kraj vode, ripa, litevsk.: galas, Ende, letski:

¹⁾ Sansk. gloss. h. v ²⁾ „Beiträge zur vergl. Sprachf. 1862“ stran 148.

galas, zato ime trga: Žavc = Žalec, ker ob bregu Savininem stoji.* (Tudi vas ob „blejskem“ jezeru imenuje se „Zeleeče.“ Vred.)

V litevščini pomenja: weszpats, gospod, Herr, v prusčini: waispati, Hausfrau, in C. W. Smith lepo razjasnuje početek tega poznamovanja rekši: „denn nichts gibt, besonders bei barbarischen Völkern, einem edlen Hause mehr Glanz, als wenn es viele gastfreundliche Verbindungen und täglichen Besuch hat“; — toraj weszpats — gospod, kterege pohajajo, obiskujejo — vesujejo.

V zmislu je tedaj beseda weszpats z besedo gospod sorodna. Gospod, Gospodin, Gospodar, gasda** pa izvorno pomenja: Gastherr, in je sestavljena iz gas, gos, sansk. ghas, edere, in pod (подъ = podis) dominus sansk. patis, dominus, gršk. ποτινα, domina, lat. potiri, com-pos, za com-potis, im-pos — za im-potis.

Iz korenike gas je latinski hospes za hospets genit. hospitis, in se korenitno in zvučno (lautlich) ujema s slov. Gospod; — dalje hostis, nekdaž, kakor Ciceron trdi = hospes, peregrinus, in pa hostia, Opfermahl. Čudovite enakosti! Nizami ima prav rekši: Vsaka beseda je del duše.

Jugoslavensko slovstvo.

* Živalstvo. Prirodopis za niže gimnazije in realke. Spisal A. Pokorny. Poslovenil Fr. Erjavec, učitelj na kr. viši realki v Zagrebu. V Celovcu 1864 natisnil in prodaja Leon.

Niso nas kmali razveselile ktere bukve tako, kakor te, ki nam jih je ravnokar podal visokospoštovani naš rojak gospod prof. Erjavec. Zakaj pa toliko veselje nad to knjigo? — utegne vprašati ta ali uni. Vzroki so mnogoteri in različni; povejmo jih odkritosrčno.

Vsakemu nekoliko omikanemu človeku se spodobi, da pozná živali, ki jih je Stvarnik vsegamogočni vstvaril na širocem svetu. To znanje si pa pridobi le po bukvah, ki popisujejo živalstvo. Mi Slovenci dosihmal nismo še imeli take knjige, iz ktere bi si bil mogel mladi, pa tudi odrasčeni človek v svojem jeziku pridobiti to vednost bolj popolnoma in obširneje, kakor jo razkladajo sèm ter tje nektere berila. Za vsaki drugi narod se je skrbelo, da že davno ima take knjige, le ubogi Slovenec je stal pred velikim božjim svetom — al razložil mu nihče ni tega natoroznanstva!

Veselje, ki nas od druge strani navdaja o tej knjigi, je pa, da se je lotil mož tega dela, kateri, zraven tega, da je sam učen v tem, česar druge uči, zna tudi v ličnem, gladkem, lahkorazumevnem jeziku povedati to, kar povedati hoče; (škoda le, da je tu in tam marsikak tiskarsk pogrešek). Gosp. Erjavec se je podstopil dosti težkega dela, ne zato, kakor da bi naš jezik ne mogel lepo povedati vsega, kar pové vsak drug jezik, ampak le za to pravimo težkega dela, ker treba je bilo vstvariti v terminologiji dokaj tehničnih izrazov. In čast komur čast gré! — gosp. Erjavec, že davno slavnoznani pisatelj slovenski, je slavno rešil to nalogo. Ni se mu bati tudi ostre kritike. — To knjigo pred seboj vprašamo vnovič vse tiste, ki pravijo, da naš jezik ni zmožen za znanstvene spise in da se zato ne more vpeljati v šole: kdaj bode konec tacih besedi? To pač samí vemo, da visoka vlada sama po sebi tega ne presoja,

* Svojo nekdanjo izpeljavo iz korenike žel = žer, comedere, toraj prekličem. Pis.

** Gasda, toraj „der Mahl = Essengeber“, primeri hrvatsko: kuče gasda. V besedi gost je t epitesa; primeri jest za jez, ego, srbski: nerast, veper, za nerast, slov. meras, meresec. Pis.